

SÖZCÜKTE ANLAM

Tek Anlamlılık: Tek bir kavramı karşılayan, başka anlamlar kazanmayan sözcüklerdir.

ağaç, termometre, kiremit

Çok Anlamlılık: Bir sözcüğün temel anlamının yanında yeni kavramları da karşılayacak durumda olmasıdır.

Dilek havuzuna para attık. (tutup fırlatmak)

Mahkemeyi iki ay sonraya attılar. (ertelemek)

Yaz gelince kazakları attık. (kaldırmak,kullanmamak)

Sınav konularını sana mesaj attım. (göndermek)

***Çok anlamlılıkla sesteşlik karıştırılmamalıdır. Sesteş sözcükler birbirinden tamamen farklı anlamlara gelir. yazılışları aynıdır ancak anlamları arasında hiçbir ilgi yoktur. Çok anlamlı sözcüklerde ise anlam ilgisi devam eder. Birbirleriyle uzak da olsa anlam ilgileri vardır.

Yukarıdaki örnekte atmak çok anlamlıdır. Çünkü anlam ilgisi devam etmektedir.

kır: 1. anlamı kırmak, 2. anlamı beyaz saç, 3. anlamı çimenler. Anlam ilgisi olmadığı için sesteştir.

Gerçek Anlam (Temel Anlam): Bir sözcüğün aklımıza gelen ilk anlamıdır, sözlük anlamıdır.

Yan Anlam: Bir sözcüğün temel anlamından tamamen uzaklaşmadan kazandığı yeni anlamlardır.

Mecaz Anlam: Bir kelimenin gerçek anlamından tamamen uzaklaşarak kazandığı anlamdır.

"Etek " kelimesini ele alırsak; giyilen etek gerçek anlam, dağın etekleri (görsel olarak eteğe benzediği için) yan anlam, etekleri zil çalmak (böyle bir şey mümkün olmadığı için, gerçekle hiç ilgisi olmadığı için) mecaz anlamdır.

göz:

1. Televizyon izlemekten gözlerim ağrıdı.
2. Anahtarları çekmecenin gözüne koydum.
3. Yıllardır gözümde tütüyorsun.

1. cümlede gerçek anlamda göz yani organ anlamında kullanılmıştır.

2. cümlede yan anlamda kullanılmıştır. Çekmecenin gözüyle açılıp kapanması açısından benzerlik ilişkisi vardır.

3. cümlede mecaz anlamlıdır. Gerçek anlamla hiçbir ilgisi yoktur. Deyimler genelde mecaz anlamlıdır.

gerçek anlam	-	yan anlam	-	mecaz anlam
burun		geminin burnu		burnunda tütme
ağız		derenin ağzı		ağzında bakla ıslanmamak
ayak		masanın ayağı		ayaklarına kara sular inmek
kuyruk		uçurtmanın kuyruğu		kuyruğu dik tutmak

Somut ve Soyut Sözcükler

Beş duyu organımızdan en az biriyle algılayabildiğimiz varlıkları karşılayan sözcüklere somut, beş duyu organımızla algılayamadığımız ama var olduğuna inandığımız kavramları karşılayan sözcüklere soyut sözcükler denir.

somut: ev , kitap , ağaç , rüzgar , hava , koku...

soyut: hayal , sevinç , rüya , öfke , endişe...

**Somutlaştırma (Somutlama)

Soyut bir kavramı, somut bir sözcükle anlatmaktır. Benzetmeden yararlanılır.

Yine hayallerim suya düştü.

*Hayal kelimesi normalde soyut bir kavramdır ancak burada suya düşebilen somut bir varlıkmış gibi anlatılmıştır. Yani somutlama yapılmıştır.

Bunu yapmaya yürek ister, bu her babayığidin harcı değil.

*Burada yürek, cesaret anlamında kullanılmıştır. Cesaret soyut bir kavramdır ve somut bir organ olan yürekle anlatılmıştır. Yani somutlaştırma yapılmıştır.

Eş Sesli (Sesteş) Sözcükler: Yazılışları aynı anlamları farklı olan sözcüklerdir.

kır yüz dolu çay yol

Eş Anlamlı (Anlamdaş) Sözcükler: Yazılışları farklı anlamları aynı olan sözcüklerdir.

konuk-misafir ıslak-yaş vatan-yurt hikaye-öykü

Zıt (Karşıt) Anlamlı Sözcükler: Anlamca birbirinin karşıtı olan sözcüklerdir.

genç-ihtiyar açık-kapalı acı-tatlı gece-gündüz zor-kolay

***Olumsuzluk ,zıtlık değildir.

tatlı sağlıklı ağlamak

*Tatlı sözcüğünün zıttı acı, olumsuzu ise tatsızdır.

*Sağlıklı sözcüğünün zıttı hasta, olumsuzu sağlıksızdır.

*Ağlamak sözcüğünün zıttı gülmek, olumsuzu ise ağlamamaktır.

***Bazı sözcüklerin cümle içindeki kullanımlarına göre zıt anlamları değişebilir.

Ak akçe kara gün içindir.

*Bu cümlede "kara gün" kötü gün anlamında kullanılmıştır. Yani buradaki "kara" sözcüğünün zıttı "beyaz" değil "iyi" olmalıdır.

Bu ince davranışın için teşekkür ederim.

*Bu cümlede "ince" nazik anlamında kullanılmıştır. O yüzden bu cümledeki "ince" sözcüğünün zıttı "kalın" değil "kaba" olmalıdır.

Terim Anlamlı Sözcükler

Bir bilim, sanat, meslek dalıyla ilgili özel ve belirli bir kavramı karşılayan sözcüklerdir.

*Bilim, sanat, meslek dallarının isimleri terim değildir.

sıfat, özne, tümleç -Türkçe

açı, dörtgen- matematik

perde, suflör- tiyatro

Yansıma Sözcükler

Doğadaki seslerin taklit edilmesiyle oluşmuşlardır.

vızıltı pat güm güm şırıltı

***Ses taklidi olmayanlar yansıma sözcük değildir.

parıltı ışıltı

İkilemeler

güçlü kuvvetli, şan şöhret, sorgu sual (eş anlamlı sözcüklerin kullanılmasıyla oluşmuştur)

abuk sabuk, ıvır zıvır, eçiş bücüş (ikisi de anlamsız sözcüklerle oluşmuştur)

akıl fikir, yalan yanlış, eş dost (yakın anlamlı sözcüklerle oluşmuştur)

hızlı hızlı , yavaş yavaş, acı acı (aynı sözcüğün tekrarı ile oluşmuştur)

eğri büğrü, çoluk çocuk, yırtık pırtık (biri anlamlı biri anlamsız sözcüklerle oluşmuştur)

Nitel ve Nicel Anlamlı Sözcükler

Sayılabilen, ölçülebilen özellikler nicelik; sayılamayan, ölçülemeyen özellikler nitelik bildirir.

üç kilo elma -nicelik

lezzetli elma- nitelik

on kişilik sınıf- nicelik

çalışkan sınıf -nitelik

Genel ve Özel Anlamlı Sözcükler

Anlam olarak daha geniş kapsamlı olan sözcükler genel, anlamı daha dar kapsamlı olan sözcükler özeldir.

varlık – canlı- bitki- çiçek- papatya (genelden özele)

kedi- hayvan-canlı-varlık (özelden genele)

- Antalya, Akdeniz Bölgesi'nde bulunur. (özelden genele)
- En sevdiğim şair Orhan Veli'dir. (genelden özele)

Dolaylama

Bir sözcükle karşılanabilen bir kavramı birden çok sözcükle ifade etmektir.

Hayat arkadaşı (eş)

Ege'nin incisi (İzmir)

Bacasız sanayi (turizm)

Beyaz altın (pamuk)

File bekçisi (kaleci)

Derya kuzusu (balık)

Güzel Adlandırma

İnsanlarda olumsuz duygular uyandıran kelimeleri daha güzel kavramlarla anlatmaktır.

Son yolculuk (ölüm)

İşitme engelli (sağır)

Tahta at (tabut)

Ad Aktarması

Bir sözcüğün benzetme amacı güdülmeyen başka bir sözcük yerine kullanılması.

- Uçak az önce Ankara'ya iniş yaptı. (hava alanına)
- Bütün mahalle sabaha kadar uyumadı. (mahalledeki insanlar)
- Batı bu konuda uzlaşmaya varacağını bildirdi. (Batı'daki devlet adamları)
- Orhan Veli'yi mutlaka okumalısın. (şairlerini)
- Tabağımı çabuk bitir. (içindeki yemeği)
- Bu tiyatroyu 10/A sınıfı hazırladı. (sınıftaki öğrenciler)
- İmza gününde usta kalemler bir araya geldi. (yazarlar)
- Bütün gözler onun üzerindeydi. (insanların bakışları)
- Adresi şu markete sorar mısınız?(marketteki kişiye)

Deyim Aktarmaları

Doğadan İnsana Aktarma

Sınavı kazandığını duyunca sevinçten havalara uçtu.

*Uçmak kuşlara ait bir özelliktir, insana aktarılmış.

Aslanım, bunu başarabilirsin!

*Aslan doğada bir canlıdır, insana güçlü olma özelliği aktarılmıştır.

İnsandan Doğaya Aktarma

Yaralı bir gemi, hırçın denizin dalgalarında kayboldu.

*Kişileştirme aynı zamanda insandan doğaya aktarmadır. Hırçın olmak insana ait bir özelliktir, doğaya aktarılmış.

Doğadan Doğaya Aktarma

Karlar uçuşuyordu gecede, rüzgarlar uluyordu camlarda.

Uçmak kuşlara aittir karlara aktarılmış; ulumak köpeklere aittir, rüzgara aktarılmış. Hepsi doğada olan şeylerdir, birbirlerine aktarılmış.

Duyular Arası Aktarma

Yumuşak sesiyle salondakileri büyüledi.

*Yumuşak dokunma duyusuyla ilgilidir, ses duyma ile ilgilidir. Yumuşak olmak sese aktarılmış.

Sokaktan acı bir çığlık duyuldu.

*Acı tat alma ile ilgilidir, çığlık duyma ile ilgilidir. Çığlık acı olarak verilmiş.

*Fulya Hoca

fulyahoca.com